

*KOVÁCS Enikő Hajnalka*¹:

Egyéni panaszszoltárok jelentősége az istentiszteleti gyakorlatban²

„Die Klagelieder des Einzelnen bilden den eigentlichen Grundstock des Psalters.”³

Abstract. The Importance of Individual Lament Psalms in Worship Practice

The theological significance of individual lament songs lies primarily in their giving voice to suffering. Despite the complaint, the sufferer does not turn away from God since the centre of human existence is God. Suffering does not rule out the connection with God but rather confirms it. The lament has by now lost its original meaning and has received a negative report, as in the eyes of today's humanity complaint is an expression of unbelief and a distrustful attitude. This aspect, the importance of lament songs, has been ignored by scholars until now. However, the

---

¹ Egyetemi adjunktus, Károli Gáspár Református Egyetem, Hittudományi Kar; e-mail: kovacs.eniko.hajnalka@kre.hu

² Ezúton szeretnék köszönetet mondani Kocsev Miklós professzor úrnak. Köszönöm önzetlen segítségét, amellyel támogatta munkámat, tanulmányaimat. Ez a tanulmány a doktori disszertációm felhasználásával készült az egyéni panaszénekek gyakorlatba helyezését hangsúlyozva az istentiszteleti liturgiában. A doktori disszertáció megtalálható a következő weboldalon: <https://doktori.hu/index.php?menuid=193&lang=HU&vid=23140>.

³ GUNKEL, Hermann – BEGRICH, Joachim (1933): *Einleitung in die Psalmen*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht. 173.

predominance of lament songs in the Book of Psalms means that the issue of complaint is not something marginal or unusual but an important element of faith. One of the most important characteristics of this genre is the sudden change of mood, when the complaint unexpectedly turns into praise. This poetic form involves the transition from hopelessness to joy, for the form not only contains a description of the problem but also the solution to it as well. In a world that has become desensitized, it is important to use these psalms.

Keywords: individual lament, faith, transition, joy, praise

A zsoltárok szerkezeti központja, önkifejezésének alapvető formája az egyéni panaszének,⁴ amiben az istenhit minden alapvető megnyilvánulása jelen van, a legnagyobb eltávolodástól a mély bizalmon át egészen a hálaadásig. A panasz jellegzetes módon dicsőítéssel zárul, mely teljes és szabad; gyakorlatilag a dicsőítés megfelelő háttere a feloldott panasz. Nincs egyetlenegy panaszének sem a Zsoltárok könyvében, amely a panasznál megállna, hiszen a panasznak önmagában nincs értelme. A panaszéneket mindig a hálaadás felé haladás jellemzi. A zsoltárosnak nem az a célja, hogy önmagát sajnáltassa vagy, hogy a nyomorúságot ábrázolja, hanem az, hogy a szenvedésben fordulat következzen be. A Zsoltárok könyvének egésze a panasztól a dicsőítés felé halad. A zsoltárokban nincs olyan, hogy csak „puszta” panaszének: „Sie sind nicht mehr nur Bitte, sondern erhörte Bitte; sie sind nicht mehr nur Klage, sondern zu Lob gewandelte Klage.”⁵

De mi történik akkor, ha a panasznak, mint egyfajta hit- és beszédformának pozitív megítélése elvész, ahogy az a mai gyülekezeti használatban történik? Az egyéni panaszzsoltárok teológiai jelentősége elsősorban abban rejlik, hogy hangot ad a szenvedésnek. A liturgikus imádság sivárabbá válik, ha a panasz hiányzik belőle. A zsoltárban és általánosságban az Ószövetségben elmondható, hogy a panasz ellenére a szenvedő nem fordul el Istentől, hiszen Ő az emberi létezés középpontja, ezért teljes valójával Istenbe kapaszkodik, mert a szenvedés nem zárja ki az Istennel való kapcsolatot, hanem inkább megerősíti azt.

---

⁴ Ebben a tanulmányban felváltva használom a panaszzsoltár és panaszének kifejezést, ui. gyakorlatilag ugyanazt jelenti mindkettő, nincs különbség közöttük.

⁵ WESTERMANN, Claus (1977): *Lob und Klage in den Psalmen*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht. 60.

Westermann találóan fogalmazza ezt meg: „Die Klage ist im Verlauf der Geschichte der Christenheit aus dem christlichen Gebet weitgehend oder vollständig ausgeschieden. Klage wird als eine negative, dem Gebet zu Gott nicht gemäße Redeweise angesehen.”⁶

Fontos megállapítás, amelyet Brueggemann nagyon jól megfogalmaz, hogy a panaszszoltárok semmiképpen sem mellőzhetők a hitéletben, mert ha nem használjuk sajátos társadalmi céljuknak megfelelően, életünknek és hitünknek hiányosságokkal kell szembenéznie.⁷ A szenvedés az emberiség történetén átívelő valóság, amely megtöri az embert. Az ember feladata az, hogy megtalálja a szenvedés értelmét, és ezáltal értéket adjon a szenvedésnek. Az istenkereső ember a szenvedést is a hitében élheti meg, mert önmagában nincs értelme.

Az Ószövetséget kutatók mindeddig csak kerülgették a panaszszoltárok teológiai jelentőségét. A panasz mára már elveszítette eredeti értelmét, és negatív jelentést kapott, mert a panasz a mai ember szemében a hitetlenség és az Istennel szembeni bizalmatlan magatartás kifejezése. A panasz azonban túlmutat önmagán. Az ószövetségi panaszok rámutatnak arra, hogy Isten hallgatása ellenére is az ember partnereként van jelen a világban. Az egyéni panaszszoltárok tükrözik az emberi élet alapvető tapasztalatait, mint: szenvedés, kétségbeesés, fájdalom, reménytelenség, szorongás, kín. Formailag igen jellemzőek rá a „miért?” és a „meddig még?” típusú kérdések. Az emberi tapasztalat mélységéből áradnak ki, az élet nehézségeiből erednek, a reális tapasztalati valóságot tükrözik. A panasz oka többféle lehet, és különböző élethelyzetből adódhat, mint például: ellenség,⁸ bűn,⁹ szorongás,¹⁰ nehézség,¹¹ haláltól való félelem,¹² életvesztés,¹³ nyomorúság,¹⁴ betegség¹⁵ stb. A betegség említése a legkönnyebben beazonosítható része a szoltároknak, és gyakran a

---

⁶ WESTERMANN, Claus (1984): *Ausgewählte Psalmen*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht. 55–60., 266–272.

⁷ BRUEGGEMANN, Walter (1986): The Costly Loss of Lament, In: *JSOT*. 36. 57.

⁸ Az ellenség többféle lehet pl. Zsolt 3,2; Zsolt 5,9; Zsolt 17,9; Zsolt 27,12; Zsolt 42,10; Zsolt 43,1–2; Zsolt 55,4; Zsolt 56,3; Zsolt 59,2; Zsolt 64,3; Zsolt 140,2.

⁹ Pl. Zsolt 25,11; Zsolt 38,5; Zsolt 51,16.

¹⁰ Pl. Zsolt 25,17; Zsolt 38,7; Zsolt 42,6–7; Zsolt 142,7.

¹¹ Pl. Zsolt 22,12; Zsolt 31,10.

¹² Pl. Zsolt 13,4; Zsolt 39,5; Zsolt 86,2; Zsolt 88,4–7.

¹³ Pl. Zsolt 31,5; Zsolt 35,4; Zsolt 54,5.

¹⁴ Pl. Zsolt 54,9; Zsolt 57,7; Zsolt 69,3; Zsolt 86,7; Zsolt 88,10; Zsolt 120,1–2.

¹⁵ Pl. Zsolt 6,3; Zsolt 32,3; Zsolt 38,8.

betegségekre panaszkodó énekek az ellenségek miatt is felemelik a szavukat. Az imádkozó panaszkodhat gonosz ellenség miatt, aki a betegséget okozta káros szavak vagy gonosz kívánság által.

Azon túl, hogy a panaszszóltárok az Istennel és önmagunkkal szembeni őszinteségünk kifejezői, a panasz nem a hitetlenség, hanem a hit jele, hiszen a szóltáros még a nyomorúsága mélypontján is Istenhez fordul. Ennek ellenére mégis sokan kerülnek a panaszszóltárok teológiai jelentőségének vizsgálatát, mert úgy gondolják, hogy a panaszénekeknek nincs helye a gyakorlatunkban. Brueggemann ezzel szemben megállapítja, hogy a panasz elvesztéséből fakadó egyik veszteség az *őszinte és kölcsönös szövetségi viszony* elvesztése, hiszen a panasz hiánya csak kényszerű engedelmességet tesz lehetővé. A szóltárokból az Istennel folytatott beszélgetések közvetlenségéről tanúskodnak, azaz bennük a panaszkodás váltakozik a rajongó magasztalással, érinti az emberi lét minden lehetőségét: a lázadó, a harcoló, a kétségbeesett ember vívódásait is. Egy olyan világban élünk – írja Brueggemann –, amelyben kultúránkat eluralja a fájdalom, a sérülés, a veszteség elkerülésének gondolata és a folyamatos, sikeres fejlődés ideológiája. Talán ezért is hullottak ki a használatból csaknem teljesen a panaszszóltárok!¹⁶ Az élet azonban nem ilyen, mégis az egyház elvetné a panaszénekeket az egyre inkább elbizonytalanodó világban, és nem akarja tudomásul venni az élet elbizonytalanodásait. Mindent megteszünk annak érdekében, hogy elkerüljük vagy megtagadjuk a fájdalmat, pedig a panaszszóltárok elfogadják azt a tényt, hogy a fájdalom fontos és lényeges része az életnek. Brueggemann úgy gondolja, hogy a panaszénekeket azért nem használjuk fel igazán, mert azt gondoljuk, hogy a hitéletbe nem tartozhat bele a negatív valóság felismerése és elfogadása. A panasz a könyörgő nehéz lelkiállapotát ábrázolja, néha drasztikus szavakkal és metaforákkal. Amikor az élet keretei összeomlanak, a biztonság is összeomlik; ilyenkor a panaszos feltárja azt a helyzetet, amiben éppen van, és a fájdalom leírása egészen a legszélsőségesebb érzelmek megfogalmazásáig jut el, akár az átkozódásig, ami egy vallásos beszédben elfogadhatatlan és méltatlan. Az egyház talán éppen ezért kerüli ezeket a szóltárokat, és sajnos az istentiszteletek énekei nem terjednek ki az egyéni panaszénekekre, amelyek annak idején jelentősek voltak mind Izrael, mind a korai egyház imádatában. Fontos forrásokat kínálnak a keresztyén hit számára, még akkor is, ha nagymértékben ki vannak rekesztve az egyház életéből és liturgiájából.¹⁷

---

¹⁶ BRUEGGEMANN, Walter (2002): *Spirituality of the Psalms*. Minneapolis, Fortress Press. 13–15., 59–60.

¹⁷ I. m. 25–33., 42–43.; továbbá Carlson találóan írja: *”Biblical lament expressed in corporate worship is uniquely fitted to provide therapeutic benefit”* – vö. CARLSON, Nathaniel (2015): *Lament: The Biblical Language of Trauma*, In: *JTC*. 11. 1. 62.

A panaszénekek túlsúlya a Zsoltárok könyvében azt jelenti, hogy a panasz problematikája nem valami marginális vagy szokatlan, hanem a hitéletnek fontos eleme, természetes emberi reakció a bánatra, a fájdalomra, és nincs semmi különös ebben, ez egy gyakori emberi tapasztalat. Az élet különböző szakaszaiban írótak, azért hatnak ránk, mert az életet tükrözik, és generációk által felhalmozott tapasztalatok kimeríthetetlen forrását jelentik. Sőt továbbgondolva, lelkigondozói jellegűek, hiszen a panaszban a bensőséges, személyes nyugtalanság és gyötrődés kap hangot.¹⁸ Minden érzelmet ki tudnak fejezni az örömtől a kétségbeesésig, a gyűlölettől a szeretetig. Ezek a zsoltárok nem hallgatnak az elbizonytalanodás valóságáról, amikor úgy tűnik, hogy minden kifordul önmagából. Az élet egyik valós szituációja az egyensúlyvesztés, az elbizonytalanodás, ami azt jelenti, hogy egy törés következett be az Istennel való kapcsolatban, ám amikor Istennel a kapcsolat helyreáll, akkor az életben is minden a helyére kerül. Az öröm és a bánat, a remény és a kétségbeesés, ezek a kitörő és egyben szélsőséges érzelmi állapotok képviselik az élethelyzeteket a panaszszoltároknál. Történetesen ez az a pont, ahol a modern ember személyes vallásossága kapcsolódni tud az ősök, a Biblia-korabeli emberek hasonló tapasztalataihoz.¹⁹ Könnyű számunkra az egyéni panaszszoltárokkal azonosulni, mivel a személyes panaszoknak megvannak a párhuzamai a saját életünkkel.

Az egyéni panaszszoltárok szabályos felépítést követnek, melyeknek formai elemei:²⁰

1. Isten megszólítása
2. Panasz elbeszélése
3. Bizalom kifejezése
4. Kérés
5. Doxológia, fogadalomtétel a dicséretre – „*Lobgeliübe*” a gunkeli fogalmak szerint.

Jellemzően ezek a zsoltárok fohással indulnak, melyet gyakran követ a panasz és a segélykérés, majd a bizalom, amely szerint a zsoltáros problémás helyzete ellenére is bízik Isten igazságosságában, kérés hangzik el, hogy Isten közbeszóljon, és változtassa meg helyzetét, végül pedig fogadalmat tesz a dicséretre. A kérésnek az egyik fő célja az, hogy Isten cselekedjen, hogy valami történjen a szenvedő érdekében. Az egyéni panaszéneket

---

¹⁸ Brueggemann, valamint Gerstenberger művei nyújtják talán a legtöbb segítséget annak megértésében, hogy a panaszszoltárok lelkigondozói jellegűek.

¹⁹ Az 1Sám 1-ben Anna története bemutatja azt, hogy a bajba jutott ember hogyan tárja panaszát Isten elé, és egy fogadalmi felajánlással egybekötve hogyan könyörög imádsága meghallgatásáért.

²⁰ GUNKEL – BEGRICH (1933), 212–250.

fogadalom zárja le, Isten dicsőítése, az ún. *Lobgelübde*. Azonban nincs abszolút szabályosság a rendezésben vagy az egyes elemek bevonásában. A zsoltárok természetesen nem minden esetben tesznek eleget ennek a formai követelménynek. Ez a struktúra nem jelenik meg minden panaszében és nem is feltétlenül követi a fenti sorrendet. Egyetlen zsoltár sem képviseli és követi pontosan az ideális formát a maga nemében teljesen; nincs egyetlenegy sem, amely megegyezne a másikkal, mivel a gyűjtemény egyedi kompozíció, és minden panaszének más. A fenti kritérium egy alapséma, ami sohasem válik sztereotípiává, a variációs lehetőségek szokatlanul sokfélék lehetnek. Jellemző rájuk az adott struktúra, bár ez nem minden esetben érvényesül.

A panaszzsoltárok elrendezését részletezve elmondható, hogy általában Isten megszólításával kezdődnek. A leggyakoribb forma erre a „YHWH én Istenem” (יְהוָה אֱלֹהֵי), „YHWH Úr”, „Uram Istenem” (אֱלֹהֵי יָמֵי אֲלֵי), „Uram, kösziklám” (יְהוָה צוּרִי) stb. kifejezés.²¹

Isten megszólítása után a műfaj legfontosabb eleme maga a panasz. Gyakran állhat benne kérdés, melynek tipikus nyelvi formái: Miért? (לְמָה), Meddig még? (עַד-אַנְהָ), Mikor? (מָתַי), „Én istenem, én istenem, miért hagytál el engem” (אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי לְמָה עָזַבְתָּנִי) stb.²² A válság, vagy a panasz, amelyből a zsoltáros szabadulásért imádkozik, a könnyörgő nehéz lelkiállapotát érzékelteti, és különböző lehet. A formai sokszínűség ezekben a zsoltárokból néhány tudóst arra vezetett, hogy magát a panaszt tematikus vonalak mentén elválasztva, további alkategóriákra sorolják:

1. Ellenség miatti panasz, pl.: Zsolt 3, 5, 6, 7, 22, 25, 27, 28, 31, 35, 42, 43, 54, 56, 59, 63, 64, 70, 71, 86, 102, 109, 120, 140, 143.
2. Betegség folytán előadott panasz, pl.: Zsolt 41, 88.
3. Lelki szorongás, pl.: Zsolt 6, 13, 25, 42, 43, 142, 143.
4. Üldöztetés, mint kiváltó ok, pl.: Zsolt 3, 55, 57, 61, 71, 143.
5. Aaptalan, hamis vádak miatti panasz, pl.: Zsolt 5, 31, 35, 55, 69, 109, 120, 141.
6. Bűnbánás, pl.: Zsolt 31, 38, 39, 51, 130.
7. Ártatlanság megnyilatkozása, pl.: Zsolt 7, 17, 26, 69 stb.

²¹ Vö. pl. Zsolt 7,2; Zsolt 28,1; Zsolt 42,2; Zsolt 51,3; Zsolt 54,3; Zsolt 56,2; Zsolt 59,2; Zsolt 63,2; Zsolt 88,2.

²² Vö. Zsolt 10,1; Zsolt 13,2–3; Zsolt 42,3; Zsolt 22,2 stb.

Egyértelműen látszik, hogy az ellenség mint motívum jelenik meg leggyakrabban ebben a műfajban. Számos zsoltárban az ellenség gonosztevőként, gonoszt cselekvőként, rosszakaróként, bűnös, istentelen emberként stb. szerepel.

A panasz után az Isten iránti bizalom az, ami meghatározza az egész panaszéneket. Minden probléma ellenére bizalom szólal meg, mint például a bevezető פִּי וְאֲנִי formulával: „mert benned reménykedem” (פִּי קוֹיִתִּיךָ), „de én benned bízom Istenem” (וְאֲנִי עֲלֶיךָ בִּטְחָתִּי), „de én bemehetek házádba” (וְאֲנִי אָבוֹא בֵּיתְךָ) stb.²³ Az a bizonyosság, hogy Isten meghallgatja az imát, a legfontosabb része a panaszénekeknek, és nagyon gyakran pozitív megjegyzéssel, reménnyel zárul. A panasznak mindig íve van, sohasem áll meg a bajok elmondásánál, nem merül ki önsajnálásban, hanem Istenhez fordul, kifejezi Istenbe vetett bizalmát és a meghallgatás bizonyosságát. Emiatt ezeket a zsoltárokat nem mindig könnyű megkülönböztetni a hálaénekektől és a bizaloménekektől.

A kérés különösen jelentős, hiszen az imádság célja az, hogy elérjen valamit, megszerezzen valamit Istentől. Az egyéni panaszszoltárok központi motívuma a segítségkérés és az ellenség megsemmisítése. Imába foglalt könyörgések ezek, amelyben a költő kérése Isten felé az, hogy akadályozza meg a gonosz erőket, és hogy védje meg az ártatlant. Olyan felszólításokat tartalmaz, mint például: „siess hozzám” (חִוֵּשׁה־לִּי), „ne hagyj el” (אַל־תַּעֲזֹבֵנִי), „ments meg engem” (הַצִּילֵנִי), „ne légy távol tőlem” (אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי) stb.²⁴ A zsoltáríró óhaja, hogy Isten közbelépjen, és rendezze az aktuális nehéz helyzetet.

A zsoltár vége felé a hangulatváltozásban a zsoltáros kifejezi bizalmát és háláját, mert Isten meghallotta imáját. Az ún. „Lobgelübde” egy meglepő fordulat a panaszénekekben, mivel valami megváltozott. Nem tudni, hogy a körülmény vagy a helyzethez való hozzáállás változott-e meg, azaz szemléletváltás történt-e, de az bizonyos, hogy az imádkozó már másképp beszél. A kétségbeesés érzését az öröm, a hála, a jólét váltja fel, amit a következő kifejezések is szemléltetnek: „hálát adok az Úrnak” (אֹדֶה יְהוָה), „szívből ujjongok” (יִגְלֵ לִבִּי), „készségesen áldozok neked, magasztalom neved” (בְּנִדְבָה אֲזַבְחֶה־לְךָ אֹדֶה שְׁמֶךָ יְהוָה), „éneklek az Úrnak” (אֲשִׁירָה לַיהוָה), „áldom az Urat” (אֲבָרַךְ יְהוָה) stb.²⁵

---

²³ Vö. Zsolt 5,8; Zsolt 13,6; Zsolt 17,7; Zsolt 22,25; Zsolt 25,21; Zsolt 31,15; Zsolt 38,16; Zsolt 54,6; Zsolt 59,17; Zsolt 63,8; Zsolt 71,14.

²⁴ Vö. Zsolt 7,2; Zsolt 35,22; Zsolt 69,14; Zsolt 70,6; Zsolt 71,9.

²⁵ Vö. Zsolt 7,18; Zsolt 13,6; Zsolt 26,12; Zsolt 27,6; Zsolt 54,8; Zsolt 56,13 stb.

A panaszének műfajának sajátossága a hangulat hirtelen megváltozása, amikor a panasz váratlanul hálaadásra fordul.²⁶ Amint az ember megfogalmazza és kiönti szívét az Úrhoz, csodálatos metamorfózis történik, és gyakran a hangulat is hirtelen megváltozik. A panasz és a hála közötti váltások dinamikusak; ennek a magyarázata: a szerző valószínűleg bizonyos abban, hogy kérése meghallgatásra talál. A panaszszoltárok a műfaj besorolásának címe ellenére is mindig reménnyel telítettek és sohasem a kétségbeesés kifejezői. A szoltáros még a kilátástalannak tűnő helyzetekben is folyamatosan remél. Ez akkor is így van, ha egyes esetekben a fordulat a dicsérettől indul el és a panaszig halad. Ilyenkor is megmarad és folytatódik a panasz–hálaadás szerkezet. Egy nagyon mély szorongásból egészen a hálaadásig jut el, örömteli istendicséretbe megy át. Ez a legtöbb panaszének normális ritmusa. A szöveg hangsúlya a dicséreten van, a bizonyosságra helyeződik a panasz után, és az irány mindig a dicséret és a hála felé mutat. Villanueva azonban felhívja a figyelmet az általánostól eltérő, másfajta költői megoldásokra is. Tanulmányában bemutatja azt, hogy a panaszénekek, amelyekről eddig úgy véltük, hogy csupán panaszról dicséretre váltanak, mégsem ennyire kötöttek. Bár a szakirodalomban úgy tartják, ha már egyszer a panasz hálaadásra fordult, akkor az nem tér vissza a kesergésbe, mégis az általános vélekedéstől eltérően a váltás nem csupán egyféle lehet és nem csak egyirányú. Van, ahol fordított a szerkezet: a hangulatváltás a bizonyosságból a bizonytalanság felé halad. A feszültséget ezekben a szoltárokból a panasz és a hála együttes jelenléte adja, valamint az, hogy a szoltáros szabadon használja ezeknek a sorrendjét. A panaszének ismételt fordulhat panaszra, még akkor is, ha már előzőleg a hálaadás felé mozdult el.²⁷

Brueggemann a dicséret három fázisát különbözteti meg:²⁸

1. Meghallgatás bizonyossága: a panasz gyakran arról szól, hogy Isten távol van, elrejtőzött, nem reagál. A dicséretben viszont ez a hozzáállás megváltozik, és a panaszos

²⁶ Ennek az aspektusnak a feldolgozása többek közt F. G. Villanueva nevéhez fűződik. Ezt a fogalmat a következő tudományos értekezésében részletesen tárgyalja: VILLANUEVA, Federico, G. (2008): *The Uncertainty of a Hearing. A Study of the Sudden Change of Mood in the Psalms of Lament*. Leiden – Boston, Brill. A könyvet ismertettem egyik recenziómban is: KOVÁCS Enikő Hajnalka (2014): *A panaszszoltárokból előforduló váratlan hangulatváltásról*, In: *Theológiai Szemle*. 57. 3. A hangulat hirtelen megváltozásának német nyelvű terminus technicusa a szakirodalomban az ún. „Stimmungsumschwung”.

²⁷ VILLANUEVA (2008), 1–2., 6., 28–29., 43–48.

²⁸ BRUEGGEMANN (1986), 56.

meg van győződve arról, hogy Isten meghallgatta kérését. A nehéz helyzetekben sokszor már az a tudat is elég, hogy Isten vele van, meghallgatja. Jóbnak is ez adja a nyomorúságban a legnagyobb megnyugvást.

2. Fogadalom a dicséretre: a panaszban sokszor elhangzik az az elhatározás, ha Isten kiszabadítja őt minden bajból, meggyógyítja őt, akkor hálával áldozik Neki, és ezt a zsolttáros nem felejt el, hanem meg is tartja ígését.

3. Doxológia: a legfontosabb eleme a panasznak, Isten méltó a dicséretre. A legnépszerűbb magyarázata a hirtelen hangulatváltásnak az, hogy Isten szabadítása a szenvedőnek megnyugvást és boldogságot ad. Isten beavatkozása teszi lehetővé a könyörgéstől a dicsőítésig való eljutást.

A feladat most már az, hogy rendet tegyünk, szabályozzuk az egész anyagot, amelyet számos különböző kiindulási pontból lehet megközelíteni. Szükséges tisztázni azt, hogy mely zsolttárok tartoznak az egyéni panaszénekek csoportjába. Először is hány zsolttár egyéni panaszének? Erre nincs egységes válasz! Gunkel harminckilenc zsolttárt sorol ide, Gerstenberger és Seybold azonban néhány ponton eltér ettől. Gerstenberger tágabbra veszi felsorolását a gunkeli listához képest. Arra a kérdésre tehát, hogy hány darab zsolttár tartozik az egyéni panaszénekekhez, eltérőek a válaszok, hiszen mindenkinél egyedi és más a lista. A kutatók közt nincs megegyezés, ez is mutatja a zsolttárok tartalmi gazdagságát, sokszínűségét, továbbá azt, hogy a könyv magyarázata korántsem egyértelmű vagy könnyű. Példának okáért a 12. zsolttárt egyesek közösségi (Gunkel), mások egyéni panaszszolttárnak tartják (Gerstenberger), ezért is mondható az, hogy a lista mindenkinél más, és nagymértékben szubjektív. Ezért visszatérve a gunkeli gyökerekhez, a teljes listát Gunkeltől veszem át, hiszen egyrészt az általa meghatározott máig mértékadó felsorolás úgy gondolom, kiállta az idő próbáját, másrészt pedig magam is ezzel tudok leginkább azonosulni.

Gunkel felsorolásából kiindulva, egyéni panaszénekeknek a következő zsolttárokat tartom: 3, 5, 6, 7, 13, 17, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 35, 38, 39, 42, 43, 51, 54, 55, 56, 57, 59, 61, 63, 64, 69, 70, 71, 86, 88, 102, 109, 120, 130, 140, 141, 142, 143.²⁹

---

²⁹ Bár a 27. zsolttárnál Gunkel csupán a 7–14. verseket számítja az egyéni panaszénekek közé, a dolgozat szerzője a teljes zsolttárt annak tartja. Továbbá Gunkel megállapítja, hogy az ún. bizalomzsolttárok az egyéni panaszénekekből fejlődtek ki, melyeket külön csoportosít: 4; 11; 16; 23; 27,1–6 (ide sorolja tehát a 27. zsolttár első felét), 62; 131. Vö. GUNKEL – BEGRICH (1993), 172.

1. táblázat: *A zsoltárok könyvek szerinti eloszlása*

Könyv	Zsoltárok	Összesen/darab
I. Könyv	3, 5, 6, 7, 13, 17, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 35, 38, 39	15
II. Könyv	42, 43, 51, 54, 55, 56, 57, 59, 61, 63, 64, 69, 70, 71	14
III. Könyv	86, 88	2
IV. Könyv	102	1
V. Könyv	109, 120, 130, 140, 141, 142, 143	7

Gunkel részletes elemzése a zsoltárokat két nagy formai kategóriába sorolja, azaz beszél tiszta és vegyes műfajról, azonban nem határozza meg, hogy ezen belül melyek, szám szerinti pontossággal, a tiszta formával rendelkezők.³⁰

A tiszta egyéni panaszzsoltárok csoportjához álláspontom szerint leginkább a következők sorolhatók: 5., 13., 22., 26., 27., 54., 56., 140., 142. A megállapításomban az elsődleges kritérium az volt, hogy az általam tiszta panaszénekként azonosított zsoltároknak az említett formai elemeket – Isten megszólítása, panasz, bizalom, kérés, doxológia – hiánytalanul szükséges tartalmazniuk. A 22. zsoltárt azzal a kritériummal sorolom a tiszta formával rendelkező énekek közé, hogy nem a teljes zsoltár, hanem az 1–27. versek alkotják az önálló tiszta egyéni panaszéneket, a 28–32. versek pedig különálló, független egység, liturgikus kiegészítés, amellyel kibővítettek egy tiszta ősi éneket.

A fenti áttekintésből a következő megfigyeléseket tehetjük: először is feltűnő a panaszénekek nagy száma a Zsoltárok könyvében belül. Lehet-e ezt másként értelmezni, mint hogy a műfaj igen népszerű volt az ókori Izraelben? Bizonytalán sokan voltak olyanok, akik kifejezésre akarták juttatni panaszukat, de talán utólag is dokumentálni akarták, hogy milyen bajból mentette meg őket Isten.

A panaszzsoltárok írói vágnak az Istennel való közösségre, a hitélet legfontosabb forrásai közé tartoznak, amelyek sohasem függetlenek az élet szakaszaitól. Optimista szemléletmód érzékelhető bennük, mivel a mélységek után a magasba vezetnek, a válság elkeseredése után – a hangulat legalábbis – pozitívrá fordul. Egy olyan világban, amely már érzéketlenné vált, fontos, hogy használjuk ezeket a zsoltárokat.

³⁰ Vö. Gunkel kategorizálásait az *Einleitung in die Psalmen* c. művében.

Felhasznált irodalom:

- BROWN, William, P. (2014): The Psalms: An Overview, In: Brown, William P. (szerk.): *The Oxford Handbook of the Psalms*. Oxford, Oxford University Press.
- BRUEGGEMANN, Walter (2002): *Spirituality of the Psalms*. Minneapolis, Fortress Press.
- (1995): *The Psalms and the Life of Faith*. Minneapolis, Fortress Press.
- (1986): The Costly Loss of Lament, In: *JSOT*. 36. 57–71.
- (1984): *The Message of the Psalms*. Minneapolis, Augsburg Publishing House.
- CARLSON, Nathaniel A. (2015): Lament: The Biblical Language of Trauma, In: *JTC*. 11. 1. 50–68.
- GERSTENBERGER, Erhard S.: (2005): The Psalter, In: Perdue, Leo G. (szerk.): *The Blackwell Companion to the Hebrew Bible*. Oxford, Blackwell Publishing.
- (1980): *Der bittende Mensch, Bittritual und Klaglied des Einzelnen im Alten Testament*. Neukirchen Vluyn, Neukirchener Verlag.
- GUNKEL, Hermann (1926): *Die Psalmen*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.
- GUNKEL, Hermann – BEGRICH, Joachim (1933): *Einleitung in die Psalmen*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- KARASSZON, Dezső (1982): Az istendicséret helye a Zsoltárok könyvében, In: *ThSz*. 25. 351–353.
- KARASSZON, István (2006): *Ószövetségi ismeretek. Vallástanár szakos hallgatók számára*. Komárom, Selye János Egyetem.
- KRAUS, Hans-Joachim (1979): *Theologie der Psalmen*. Neukirchen – Vluyn, Neukirchener Verlag.
- MANDOLFO, Carleen (2014): Language of Lament in the Psalms, In: Brown, William P.: *The Oxford Handbook of the Psalms*. Oxford, Oxford University Press.
- SEYBOLD, Klaus (2000): A zsoltárok emberképe. Ford. Karasszon Dezső, In: *ThSz*. 43. 328–333.
- (1996): *Die Psalmen*. Tübingen, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck).
- (1990): *Introducing the Psalms*. Einburgh, T. & T. Clark Ltd.
- VILLANUEVA, Federico, G. (2008): *The Uncertainty of a Hearing, A Study of the Sudden Change of Mood in the Psalms of Lament*. Leiden – Boston, VTSup 121, Brill.
- WESTERMANN, Claus (1984): *Ausgewählte Psalmen*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.
- (1977): *Lob und Klage in den Psalmen*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.